

ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ

ТАВРІЙСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
V. I. VERNADSKY TAURIDA
NATIONAL UNIVERSITY

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

**ФІЛОЛОГІЯ ПОЧАТКУ ХХІ СТОРІЧЧЯ:
ТРАДИЦІЇ ТА НОВАТОРСТВО**

15–16 червня 2018 р.

м. Київ

НАПРЯМ 2. СЛОВ'ЯНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Половинкіна М. І.,
*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри
української літератури і компаративістики
Київського університету
імені Бориса Грінченка*

АХРОМАТИЧНІ КОЛОРЕМИ У ПОЕТИЧНІЙ ЗБІРЦІ М. СВЕТЛІЦЬКОГО «DROBNA ZMIANA»

Назви кольорів становлять важливу частину лексичного складу мови. Кольори оточували людину завжди та з давніх-давен використовувалися як символи і знаки. Так, пурпурова барва вказувала на шляхетне походження, адже такий барвник був дорогим [1], чорна в багатьох культурах означала жалобу [9, с. 40-48; 2, с. 90], а біла – невинність і чистоту [1]. Символічність кольорів і слів, які їх позначають, збереглася і донині. Цікавим матеріалом для аналізу цієї лексики є література, зокрема поезія, оскільки художній виклад сприяє посиленню символічності та створенню нових смислів.

Поетична збірка «Drobna zmiana», видана у 2016 р., є однією з найновіших у доробку сучасного польського поета М. Светліцького, лауреата багатьох літературних премій. Кількість кольоропозначень у ній невелика, адже поезії цього автора характеризуються простотою та лаконічністю, проте, на нашу думку, саме в таких творах аналіз цієї лексичної групи може бути по-особливому цікавим, оскільки поет, тяжіючи до спрощення форми та видаляючи все «зайве», залишає лише найважливіше, квінтесенцію змісту, а значить, залишені ним колореми мають виняткове смислове навантаження. Чим менше лексем у коротких творах, тим цінніша для автора та для дослідника кожна з них, тим більше в них вкладається суті.

Твори М. Светліцького вивчали передусім польські дослідники: С. Ёжешна [5], П. Панас [7], В. Клера [6] та ін., проте у своїх працях вони не розглядали колористику поезій даного автора. Роботи цих учених стосуються інших аспектів: релігійного, філософського, теоретико-літературного. Отже, вивчення назв кольорів у збірці «Drobna zmiana» є цікавим і актуальним. На особливу увагу заслуговують ахроматичні колореми, зокрема позначення білої та чорної барв, оскільки вони, за даними класиків колористики Б. Берліна та П. Кея, на відміну від деяких ін-

ших кольоролексем, присутні в усіх досліджених цими вченими мовах і з'являються вже на першому ієрархічному мовному рівні [4].

Словосполучення *białe światło* трапляється в тексті однойменного вірша і водночас є його заголовком, що говорить про важливість цієї колорема для автора. Вірш, в якому описується ранок 1 січня, закінчується реченням «*Ale czy było już takie białe światło?*» [10, с. 21]. У цьому випадку переносне значення колорема збігається з деякими традиційними значеннями, які їй приписують – чистота, невинність, радість, свято, щастя [1]. Перший день року означає тут початок чогось нового, чистий аркуш у книзі життя.

Цікаво, що білий колір в деяких інших поезіях М. Светліцкого («*Ale się obudziłem*», «*Urwańska ulica*») набуває протилежного значення: *białe, strome, oblodzone zejście w dół* [10, с. 45-46], побачене ліричним героєм в кошмарі, символізує не лише холод і лід, але й занепад, неправильний життєвий шлях, проблемну ситуацію, а можливо навіть і смерть. Негативні значення білої барви фіксують словники символів. Цей колір може позначати смерть і жалобу як у східних народів, де така конотація дуже поширена, так і у слов'ян, які, зокрема, загортали покійників у білий саван, вистеляли труну білим простирадлом і спускали в могилу на білих рушниках. В таких випадках ця барва символізувала безтілесність і потойбіччя [3].

Сірий колір у збірці «*Drobna zmiana*» передає лексема *poszarzały: poszarzały makijaż* («*O, Bowie*») [10, с. 34]. В контексті цього вірша вона виражає старість, неактуальність. Оскільки в поезії йде мова про смерть, колорема набуває асоціацій саме з нею і в цьому уподібнюється кольоронайменуванню *czarny*, яке традиційно пов'язується з кінцем життєвого шляху. Сірий колір вважається медіумом між білим і чорним, проте дослідники зазначають, що за своїм символічним значенням він все ж таки ближчий до чорного [8, с. 13]. Проте часом сірий, як і інші кольори, трактується неоднозначно. Так, *szary rogaty motyl*, на якого хоче перетворитися ліричний герой у вірші «*Moondog*» [10, с. 95], може сприйматися як містично-екзистенційний елемент, пов'язаний з буттям і небуттям, зважаючи на контекст (*nie wracać*), а може розумітися в прямому значенні, як певний вид цієї комахи відповідного кольору. На нашу думку, асоціативно-переносне значення тут все же таки присутнє, оскільки сірі метелики поширені менше, ніж різнокольорові, до того ж, ця комаха асоціюється передусім з багатою палітрою. Можливо, вживаючи саме таку колорему, автор хотів підкреслити сірість і монотонність буденності, тугу, нудьгу та безвихідь.

Лексеми на позначення чорної барви у М. Светліцкого мають традиційні символічні значення: пустота, смерть і депресія. Саме такі конотації з цим кольором найчастіше трапляються в словниках символів і в працях

учених [9, с. 40-48; 2, с. 90]. У поезії «Pusty czwartek» емоційне навантаження колореми підкреслює алітерація – *chrzęst czarnego chrustu* [10, с. 50]. Проте для автора чорний колір не є абсолютотом. Це не лише депресія і смерть, але й просто темна пора доби, ніч, яка обов'язково завершується світанком: *za oknem powoli rozjaśniająca się czerń* («Czerwona kołdra») [10, с. 57]. Ритмічність дня, як і циклічність всього життя, виражається наступним реченням: *Już niedługo to szare zacznie się zaciemniać*. У цьому прикладі сірий колір знову виступає посередником, проміжною барвою.

У творах М. Светліцкого чорний колір передається не тільки за допомогою лексеми *czarny*, але й через однокорінну лексему – *czarniawy*. Саме таким видається ліричному герою побачений уві сні міфічний чоловік, який живе за пічкою. На нашу думку, ця істота являє собою альтер его, темну сутність героя, оскільки він сам вказує на свою спорідненість з ним. Зважаючи на неповний вияв колірної ознаки (не *czarny*, а *czarniawy*), можемо припустити, що він не є уособленням зла, а лише своєрідним медіумом між негативною та нейтральною стороною. В цьому дана колорема уподібнюється лексемі *szary*. Такий зв'язок підкреслює словосполучення з того ж вірша («Człowiek za piecem» [10, с. 85]) – *popielaste pajęczyny*, в якому *popielasty* виступає синонімом до *szary*.

Отже, М. Светліцкі рівномірно використовує у збірці «Drobna zmiana» колореми з трьох ахроматичних груп (*biały, czarny, szary*) – кількісна різниця між ними незначна. В семантиці переважає негативна конотація, що пояснюється тематикою творів (шкідливі звички, проблемні ситуації, пошуки власного «я»). Також присутній екзистенційний елемент. Колореми допомагають ліричному герою зрозуміти свої емоції та прагнення, пізнати себе та світ навколо.

Список використаних джерел:

1. Керлот Х. Э. Словарь символов. Москва, 1994. С. 549–560.
2. Словник символів культури України / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренка. Київ, 2002. 260 с.
3. Швед І. А. Колеравы код абрадаў жыццёвага цыкла беларусаў і іншых славян. Мовазнаўства. Літаратуразнаўства. Фалькларыстыка: XV Міжнар. з'езд славістаў (Мінск, 20–27 жн. 2013). Мінск, 2013. С. 345–357.
4. Berlin B., Kay P. Basic colour terms: their universality and evolution. Berkeley, 1969. 178 p.
5. Grzeszna S. Dlaczego Kain? Motyw sacrum we wczesnych wierszach Marcina Świetlickiego. Acta universitatis lodziensis. Folia litteraria polonica. 2015. № 4 (30). S. 129–147.
6. Klera W. Namolna refreniczność. Twórczość Marcina Świetlickiego. Kraków-Nowy Sącz, 2017. 274 s.

7. Panas P. Na tropach autora. O poezji Marcina Świetlickiego i nie tylko. *Teksty Drugie*. 2005. № 6. S. 141–151.
8. Teleżyńska E. Nazwy barw w twórczości Cypriana Norwida. Warszawa, 1994. 203 s.
9. Tokarski R. Semantyka barw we współczesnej polszczyźnie. Lublin, 1995. 212 s.
10. Świetlicki M. *Drobna zmiana*. Kraków, 2016. 108 s.